

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

Αποχαιρετισμός

Μήδεια
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Το ποίημα

Αποχαιρετισμός

(Ο Γρηγόρης Αυξεντίου, αποκλεισμένος σ'η σπηλιά της Μονής Μαχαιρά, μονολογεί...)

Τέλειωσαν πια τα ψέματα – δικά μας και ξένα

Η φωτιά η παντάνασσα πλησιάζει.

Δεν μπορείς πια Να ξεχωρίσεις αν καίγεται σκοίνος ή φτέρη ή θυμάρι. Η φωτιά πλησιάζει.

Κι όμως πρέπει να προφτάσω να ξεχωρίσω,

Να δω, να υπολογίσω, να σκεφτώ – (για ποιόν; Για μένα; Για τους άλλους;) Πρέπει. Μου χρειάζεται πριν απ' το θάνατό μου μια ύστατη γνώση, η γνώση του θανάτου μου, για να μπορέσω να πεθάνω.

Όλο ετοιμάζομαι να φύγω. Όλο σας αποχαιρετώ, κι ακόμα στέκω

σαν κάτι να 'χω να προστέσω ακόμα στον κόσμο. Σα να 'χω

να προσφέρω λίγη ακόμα ευτυχία σε σας απ' το μεδούλι μου.

Θυμάμαι – καλοκαιριάτικο σούρουπο ήταν– Σταμάτησα τ' αμάξι μπροστά σε μια καλύβα. Διψούσα.

Μια μαυροφορεμένη γριά με φίλεψε με το κανάτι δροσερό νερό.

"Φχαριστώ, γιαγιά", της είπα. "Καλή λευτεριά, γιε μου", αποκρίθηκε.

"Καλή λευτεριά, γιαγιά", της ξανάπα – κι ένιωσα πως της την χρωστάω.

Μου 'βγαλε το κασκέτο και μου σφούγγισε με το χέρι της το κούτελό μου.

(Ξέρετε, κι οι γριές μπορούνε να χαμογελάνε).

Τη λευτεριά το λοιπόν ο καθένας μας τήνε χρωστάει σ' όλους.

Μια λευτεριά μονάχα για τον έναν, δε φελάει σε τίποτα (αν υπάρχει).

Τίποτα δεν είναι μήτε για τον ίδιον. "Αντε, γεια σου, γιαγιά.

Καλή λευτεριά, το λοιπόν" –

κι έτριψα λίγο τα μάτια μου – έπεφτε κιόλας γαλανό το θάμπος της βραδιάς δεν καλόβλεπα.

Κι όπως τράβηξα πάλι με χαμηλωμένα τα δυο φώτα μου (γιατί έφεγγε ακόμα)

ένιωθα ν' ανεβαίνω με τ' αμάξι μου, μαζί κι ο μέγας κάμπος της Μεσαορίας

βαθύς και σιωπηλός, αχνισμένος απ' το αργό φεγγαρόφωτο,

ένιωθα ν' ανεβαίνω ίσα στον ουρανό

κι ένιωσα το φεγγάρι που με χτύπησε κατάστηθα ολόδροσο,

σάμπως χρυσό κωνσταντινάτο το φεγγάρι κρεμασμένο

μ' ένα σπάγκο απ' το λαιμό μου,

να μου δροσίζει την καρδιά και λίγο – λίγο να ζεσταίνεται και ν' αχνίζει στον κόρφο μου.

Κι έλεγα μέσα μου: δε φτάνει το τραπέζι, μήτε κάμποσος παράς στην τσέπη,
μήτε το ψωμί και το φιλί, – δε φτάνει.

Ο άνθρωπος είναι πιο τρανός απ' την καθημερινή την έγνοια του.

Κι έλεγα πάλι που ο άνθρωπος αρχίζει από την έγνοια του για το ψωμί

Κι όλο τραβάει πιο πέρα απ' τη σκλαβιά του,

από σκλαβιά σε σκλαβιά, από ξεσκλάβωμα σε ξεσκλάβωμα,

απ' το ξεσκλάβωμα της πατρίδας, στο ξεσκλάβωμα του κόσμου,

ώσπου να νιώσει, μπαίνοντας ίσα στον ουρανό,

ν' αχνίζει το φεγγάρι στον κόρφο του,

ώσπου να κλάψει μια νύχτα από αγάπη για όλο τον κόσμο.

Έτσι, άφησα σ' ένα χαντάκι τ' αμάξι μου. Πήρα τ' όπλο. Κι ανέβηκα στο βουνό.

Έτσι βρέθηκα σε τούτη τη σπηλιά που το στόμιό της

βλέπει ολόισα στον ήλιο· – το στρογγυλό της στόμιο

είναι ο ίδιος ο ήλιος που θα τον νιώσω πάλι δροσερό, καθώς θα με περνάνε,

(όπως εκείνη τη νύχτα το φεγγάρι) θα τον νιώσω δροσερό κωνσταντινάτο

να μου δροσίζει το καμένο στήθος, κι έτσι λίγο – λίγο

να ζεσταίνεται ο ήλιος και ν' αχνίζει στον κόρφο μας. Γεια σας.

(Όλες οι καμπάνες της Γης σήμαναν μεμιάς. Όλα τ' ανθρώπινα μέτωπα ψηλά. Όλες οι καρδιές μεσίστιες. Στο χωριό Λύση, ανάμεσα Λευκωσία κι Αμμόχωστος, η μάνα του έσφιξε το μαύρο της τσεμπέρι κάτω απ' το δυνατό σαγόνι της κι είπε ακριβώς τα λόγια που περίμενε ο γιος της: "Είμαι πέρφανη. Κάλλιο μια φούχτα τιμημένη στάχτη, παρά γονατισμένος ο λεβέντης μου". Ο πατέρας του πάλι, σαν πήγε στο στρατιωτικό νοσοκομείο της Λευκωσίας, αναγνώρισε το καμένο παιδί του απ' τις χοντρές ελληνικές κοκάλες του κι από κείνο το χρυσό κωνσταντινάτο που άχνιζε στον κόρφο του και στον κόρφο του κόσμου)

ΑΘΗΝΑ, Μάρτης 1957

Εισαγωγικά – Βιογραφικές πληροφορίες

Ο ποιητής Γιάννης Ρίτσος (1909 - 1990)

Είναι ένας από τους μεγαλύτερους σύγχρονους Έλληνες ποιητές με παγκόσμια ακτινοβολία. Γεννήθηκε στη Μονεμβασία της Λακωνίας, όπου έζησε και τα παιδικά του χρόνια. Το 1925 έρχεται στην Αθήνα, όπου εργάζεται ως δακτυλογράφος σε συμβολαιογραφείο. Το 1926 προσβάλλεται από φυματίωση και το 1927 εισάγεται στο σανατόριο «Σωτηρία». Εκεί έρχεται σε επαφή με σοσιαλιστές και ασπάζεται τις σοσιαλιστικές ιδέες. Στην Κατοχή προσχωρεί στο ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) και εργάζεται στο μορφωτικό τμήμα του. Το 1948 συλλαμβάνεται και εξορίζεται στη Λήμνο, Μακρόνησο και Άν Στράτη. Το 1967, με τη δικτατορία της Χούντας, συλλαμβάνεται και εξορίζεται και πάλι στη Γυάρο, Λέρο και Σύρο. **Η ζωή του ποιητή ήταν ταραγμένη και περιπετειώδης. Χαρακτηρίζεται από θανάτους, ασθένειες, προσωπικές διώξεις, φυλακίσεις και εξορίες για τις σοσιαλιστικές του ιδέες. Όλα αυτά επηρέασαν πολύ και σε μεγάλο βαθμό την ποίησή του. Την έμπνευσή του την αντλεί κυρίως από την παιδική και εφηβική του ηλικία αλλά και από τα προβλήματα του σύγχρονου ανθρώπου, τόσο τα ατομικά όσο και τα κοινωνικά.**

Του απονεμήθηκαν πολλά βραβεία και διακρίσεις σε πολλές χώρες και έργα του μεταφράστηκαν σε είκοσι γλώσσες.

Το έργο του Ρίτσου προκάλεσε μεγάλη εντύπωση. Ο Κ. Παλαμάς χαιρέτισε με ενθουσιασμό την εμφάνισή του γράφοντας σε ένα ποίημά του **«Να παραμερίσουμε ποιητή να περάσεις»**.

Έργα του: Ποίηση

«Τρακτέρ» (1934), «Πυραμίδες» (1935), «Επιτάφιος» (1936), «Εαρινή Συμφωνία» (1938), «Το Εμβατήριο του ωκεανού» (1940), «Η σονάτα του σεληνόφωτος» (1956), «Αποχαιρετισμός» (1957), «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδος» (1973), «Ύμνος και θρήνος για την Κύπρο» (1974) και πολλά άλλα.

Εισαγωγή στον "Αποχαιρετισμό"

Το ποίημα γράφτηκε το **Μάρτιο του 1957**, μετά τη θυσία του Γρηγόρη Αυξεντίου στο κρησφύγετο του Μαχαιρά **στις 3 Μαρτίου 1957**, που προκάλεσε τη **συγκίνηση και το θαυμασμό της παγκόσμιας κοινής γνώμης**. Το ποίημα παρουσιάζει πολλή **εσωτερική και εξωτερική δράση** και διατυπώνει **αποφθεγματικά μεγάλες αλήθειες**. Ο ήρωας που μονολογεί, αποχαιρετά τον κόσμο, τη ζωή, τον τόπο του.

Ο ηρωικός θάνατος του Αυξεντίου και η φρικτή συμπεριφορά των Άγγλων συγκλόνισε το πανελλήνιο και τις όπου γης φιλελεύθερες και δημοκρατικές ψυχές. Ο ήρωας με πολλή ηρεμία και αυτοκυριαρχία – λες και δεν επρόκειτο σε λίγο να πεθάνει – **αναπολεί**, σκέφτεται στιγμές και σκηνές της ζωής (του) καθημερινές, απλές αλλά και **φιλοσοφεί σε μεγάλα θέματα** και εξηγεί πώς και γιατί βρέθηκε εκεί στη σπηλιά. Αυτή η απλότητα, η ηρεμία και φυσικότητα, η αναφορά στο θάνατο, στη θυσία, στους αγώνες του ανθρώπου κάνουν τον ήρωα **απλό και καθημερινό**, του αφαιρούν κάθε υπεράνθρωπη ιδιότητα για να

μεγαλώσουν ακριβώς την πράξη, τον αγώνα και τη θυσία του, να κάνουν το **κατόρθωμα του υπεράνθρωπο, με παγκόσμια και αιώνια ακτινοβολία και σημασία.**

Πολύ απλά, χωρίς εξάρσεις και μεγαλοστομίες παρουσιάζεται μια από τις μεγαλύτερες πράξεις

**Η συνειδητή απάρνηση της ζωής που είναι η υπερνίκηση του θανάτου
για την αξιοπρέπεια της ζωής.**

Ο ποιητής το αφιερώνει στον «*Ηρώα και Άγιο Γρηγόρη Αυξεντίου, στους Μεγάλους Νεκρούς, Ποιητές και διδασκάλους του Έθνους Διονύσιο Σολωμό, Ανδρέα Κάλβο, Κωστή Παλαμά, Άγγελο Σικελιανό και σε όλους τους γνωστούς και άγνωστους μάρτυρες των Ελληνικών και Παγκόσμιων Αγώνων.*»

**Ο ιστορικός και ποιητικός χρόνος του ποιήματος ταυτίζονται,
γι' αυτό υπάρχει έντονη συναισθηματική φόρτιση στο ποίημα.**

Ο «Αποχαιρετισμός» αποτελεί έναν υποθετικό μονόλογο του Αυξεντίου λίγο (λίγες ώρες ή λεπτά) πριν το ολοκαύτωμά του. Ουσιαστικά είναι ένας διάλογος του ήρωα με τον εαυτό του. Ο ποιητής ταυτίζεται με τον ήρωα.

Δεν είναι ένας επικήδειος ή ένα θρηνητικό μοιρολόι (όπως ο Επιτάφιος)
αλλά ένα ποίημα που επιδιώκει να εκφράσει το βαθύτερο νόημα
και τη διάσταση της θυσίας του ήρωα.

Έχει χαρακτήρα:

- **Επικό:** ο αγώνας του ήρωα έχει επικό μεγαλείο και αναβιώνει μύθους επικών ηρώων.
- **Λυρικό:** αποκάλυψη συναισθημάτων, πάθος, έκρηξη ζωικής ορμής, έρωτας της ζωής.
- **Φιλοσοφικό:** ερωτήματα για το νόημα της ζωής και του θανάτου.
- **Δραματικό:** δραματική σύγκρουση στην πορεία του ήρωα προς την υπέρβαση του διλήμματος.

Χαρακτηριστικά της ποίησης του Γιάννη Ρίτσου που συναντώνται στον Αποχαιρετισμό

Στίχος: ο ποιητής στρέφεται στον **ελεύθερο στίχο**, γιατί του δίνει τη δυνατότητα για μια **αδέσμευτη και ανεμπόδιστη εκφραστικότητα** που τη χρειάζεται ιδιαίτερα η ασυγκράτητη και αχαλίνωτη συναισθηματική του ιδιοσυγκρασία.

Εσωτερικός μονόλογος - Χρήση προσωπείου / Persona. Ολόκληρο το ποίημα είναι ένας μονόλογος του ήρωα όταν, κλεισμένος στη σπηλιά, περιμένει την ώρα του θανάτου. **Πίσω από το πρόσωπο του ήρωα κρύβεται ο ίδιος ο ποιητής**¹ που προσπαθεί να εκφράσει τις δικές του σκέψεις και προβληματισμούς για τον θάνατο, τον αγώνα, την ελευθερία, την πατρίδα κ.λπ.

Επαναλήψεις: επαναλαμβάνονται λέξεις, φράσεις ή ακόμα και τα ίδια νοήματα. Οι επαναλήψεις στον Αποχαιρετισμό δίνουν την εντύπωση πλατειασμού ο οποίος, όμως **εξυπηρετεί μια σκοπιμότητα**: ο ποιητής μοιάζει να **οδηγεί τον αναγνώστη αργά και σταδιακά προς το θεματικό κέντρο** βοηθώντας τον να δει μέσα από τις δικές του εμπειρίες και αισθήσεις, **μέσα από τη δική του οπτική γωνία**.

Εκτεταμένες παρομοιώσεις.

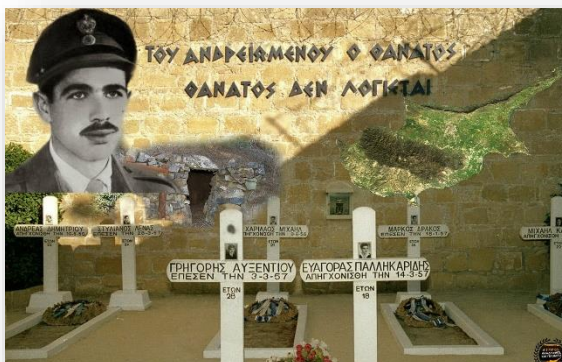
Ερωτήματα ή διαρκείς προβληματισμοί γύρω από τον άνθρωπο, την κοινωνία, την ελευθερία, το χρέος, τον αγώνα κ.λπ

Χρήση πολλών και παραστατικών εικόνων (οπτικών, ακουστικών, οσφρητικών) στην προσπάθεια να αποδοθούν αντικείμενα, φαινόμενα, συναισθήματα κ.λπ. οι εικόνες αυτές έχουν μια **απαράμιλλη, αξεπέραστη διαύγεια και πρωτοτυπία και εξυπηρετούν την προσπάθεια σύλληψης των νοημάτων και μηνυμάτων, ιδεών και προβληματισμών που θέλει να μεταδώσει στον αναγνώστη ο ποιητής**.

Αποφθεγματισμός. Πολλοί στίχοι μπορούν να υπάρξουν νοηματικά από μόνοι τους, έχουν πλήρες νόημα, αυτοτέλεια και αυτάρκεια και **μοιάζουν να αποτελούν αποφθέγματα**, δηλαδή ρήσεις με διδακτικό χαρακτήρα.

Επικός χαρακτήρας του ποιήματος. Ο αγώνας του ήρωα έχει **επικό μεγαλείο**, όπως και στους μύθους και τις επικές θρυλικές μάχες.

Λυρικός και δραματικός χαρακτήρας του ποιήματος. Έκφραση συναισθημάτων ακόμα και των πιο μύχιων και προσωπικών που δηλώνουν τη **δραματική σύγκρουση του ήρωα προς την υπέρβαση του διλήμματος** ανάμεσα στη ζωή και τον θάνατο.

¹ Βλ. Γ. Σεφέρης, Ελένη

Ο τίτλος του ποιήματος

- Εκφράζει τη συνειδητή επιλογή της θυσίας από τον ήρωα.
- Ο ήρωας χρησιμοποιεί το χρόνο που υπολείπεται μέχρι τον θάνατό του σαν ευκαιρία αυτογνωσίας, αναμνήσεων και εσωτερικών διαλογισμών, προβληματισμού και προσφοράς μηνυμάτων προς τους άλλους.

Ιδέες

- Προσήλωση του ήρωα στα ιδανικά της λευτεριάς και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας
- Το χρέος της θυσίας
- Τον ήρωα τον δημιουργούν και τον αναδεικνύουν οι συμπατριώτες του, η σύγχρονη και η επόμενη γενιά, η παράδοση, η εθνική και πολιτιστική κληρονομιά, οι ιστορικές ανάγκες.
- Η θυσία καταξιώνει τη ζωή και οδηγεί στην αθανασία.

Θέμα, Κεντρική Ιδέα

Ο ποιητής παρουσιάζει τον **εσωτερικό στοχασμό** και την πάλη του ήρωα, που οδηγεί στην **αυτογνωσία**. Ο ήρωας προσπαθεί να αποκαλύψει και να γνωρίσει τον εαυτό του. Με την αυτογνωσία επιβεβαιώνεται η **συνειδητή και αμετάθετη απόφαση της θυσίας**. Ο ήρωας **πιστεύει ότι χρωστά τη θυσία και τη λευτεριά** στον κόσμο. Αρνείται να προδώσει τα **ιδανικά της φυλής** και την **αξιοπρέπειά** του και **θυσιάζεται πιστός** στο **υπέρτατο χρέος** της λευτεριάς. Κερδίζοντας την **εσωτερική ελευθερία** με την υπέρβαση του θανάτου, χαρίζει και την **εθνική και την πανανθρώπινη ελευθερία**.

Ερμηνευτική προσέγγιση, ανάλυση του ποιήματος

Όλο ετοιμάζομαι να φύγω. Όλο σας αποχαιρετώ, κι ακόμα στέκω
σαν κάτι να 'χω να προστέσω ακόμα στον κόσμο. Σα να' χω
να προσφέρω λίγη ακόμα ευτυχία σε σας απ' το μεδούλι μου.
Θυμάμαι-
καλοκαιριάτικο σούρουπο ήταν -
σταμάτησα τ' αμάξι μπροστά σε μια καλύβα. Διψούσα.
Μια μαυροφορεμένη γριά με φίληψε με το κανάτι δροσερό νερό.
"Φχαριστώ, γιαγιά", της είπα. "Καλή λευτεριά, γιε μου", αποκρίθηκε.
"Καλή λευτεριά, γιαγιά", της ξανάπα - κι ένιωσα πως της την χρωστάω.
Μου 'βγαλε το κασκέτο και μου σφουγγίσε με το χέρι της το κούτελό μου.
(ζέρετε, κι οι γριές μπορούνε να χαμογελάνε).
Τη λευτεριά το λοιπόν ο καθένας μας τήνε χρωστάει σ' όλους.
Μια λευτεριά μονάχα για τον έναν, δε φελάει σε τίποτα (αν υπάρχει).

Τίποτα δεν είναι μήτε για τον ίδιον. "Άντε, γεια σου, γιαγιά.
Καλή λευτεριά, το λοιπόν" –
κι έτριψα λίγο τα μάτια μου – έπεφτε κιόλας γαλανό το θάμπος της βραδιάς δεν καλόβλεπα.

Θυμάμαι... καλόβλεπα

Σ' όλο το ποίημα διακρίνουμε μια **συνειρμική απόδοση του δραματικού χρόνου**. Ξεκινώντας από το **παρόν** άλλοτε **μετατοπίζεται στο παρελθόν** και άλλοτε **οραματίζεται το μέλλον**. Τώρα στην οριακή στιγμή του επερχόμενου τέλους, το επεισόδιο με τη γριά – ανάμνηση από το παρελθόν – μας μεταφέρει πίσω, στην ώρα της ένταξής του στον Αγώνα της ΕΟΚΑ. **Η ελευθερία της Κύπρου είναι κάτι που το περιμένει ο απλός λαός**. Ο ήρωάς μας έχει **συνείδηση του χρέους του να κάνει αυτό το όραμα του λαού πραγματικότητα**. Ο **Αυξενζίου** **καταδεικνύει** **ξη βαθιά συνείδηση** **ξου χρέους που είχε ξια ξην ελευθερία ξου λαού ξου και συνάμα ξην υπέρταξη ευδαιμονία που ξον πλημμυρίζει ξιαξί ξο χρέος ξου αυξό δεν ξο έχει παραβεί**.

Η **μαυροφορεμένη γριά** μπορεί να είναι **σύμβολο του χρέους**, της ιστορίας, της παράδοσης, των **προγόνων**, μια **Κύπρια μάνα** που έχασε τα παιδιά της, πίσω από την οποία όμως μπορούμε να πούμε ότι κρύβεται η ίδια η **σκλαβωμένη μαυροφορούσα Κύπρος**. Αντιπροσωπεύει **όλο τον απλό Κυπριακό λαό αλλά και τον πόθο όλων των προγόνων για ελευθερία**.

Τη λευτεριά το λοιπόν... Τίποτα δεν είναι μήτε για τον ίδιον

Ο ήρωας – ποιητής τονίζει την **αναγκαιότητα της συνεισφοράς όλων στον αγώνα**. Η προσπάθεια πρέπει να είναι **συλλογική**. **Δεν μπορεί να είναι κάποιος ελεύθερος όταν η πατρίδα είναι σκλαβωμένη** [βλ. **ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ** **άσμα δ'**: για να γυρίσει ο ήλιος θέλει δουλειά πολλή... νεκροί χιλιάδες... κι οι ζωντανοί να δίνουν το αίμα τους...]

Κι όπως τράβηξα πάλι με χαμηλωμένα τα δυο φώτα μου (γιατί έφεγγε ακόμα)
ένιωθα ν' ανεβαίνω με τ' αμάξι μου, μαζί κι ο μέγας κάμπος της Μεσαορίας
βαθύς και σιωπηλός, αχνισμένος απ' το αργό φεγγαρόφωτο,
ένιωθα ν' ανεβαίνω ίσα στον ουρανό
κι ένιωσα το φεγγάρι που με χτύπησε κατάστηθα ολόδροσο,
σάμπως χρυσό κωνσταντινάτο το φεγγάρι κρεμασμένο
μ' ένα σπάγκο απ' το λαιμό μου,
να μου δροσίζει την καρδιά και λίγο – λίγο να ζεσταίνεται και ν' αχνίζει στον κόρφο μου.
Κι έλεγα μέσα μου: δε φτάνει το τραπέζι, μήτε κάμποσος παράς στην τσέπη,
μήτε το ψωμί και το φιλί, – δε φτάνει.
Ο άνθρωπος είναι πιο τρανός απ' την καθημερινή την έγνοια του.
Κι έλεγα πάλι που ο άνθρωπος αρχίζει από την έγνοια του για το ψωμί
Κι όλο τραβάει πιο πέρα απ' τη σκλαβιά του,
από σκλαβιά σε σκλαβιά, από ξεσκλάβωμα σε ξεσκλάβωμα,
απ' το ξεσκλάβωμα της πατρίδας, στο ξεσκλάβωμα του κόσμου,
ώσπου να νιώσει, μπαίνοντας ίσα στον ουρανό,
ν' αχνίζει το φεγγάρι στον κόρφο του,

ώσπου να κλάψει μια νύχτα από αγάπη για όλο τον κόσμο.
Έτσι, άφησα σ' ένα χαντάκι τ' αμάξι μου. Πήρα τ' όπλο. Κι ανέβηκα στο βουνό.

Ένιωθα ν' ανεβαίνω... κι ανέβηκα στο βουνό

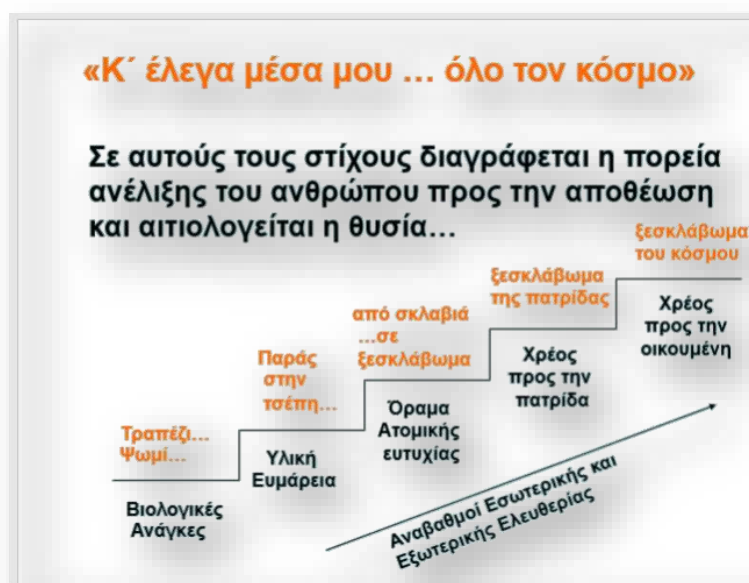
Ο διακαής πόθος του και το ένθεο πάθος του να αγωνιστεί για την ελευθερία τον έχει συνεπάρει. Ανεβαίνει στα ύψη, τα βουνά, εκεί που πνέει ο άνεμος της ελευθερίας. Ανεβαίνει στα βουνά της Κύπρου για να πραγματώσει αυτό που ονειρεύτηκε, την ελευθερία του νησιού μας. Ο γενέθλιος χώρος της Μεσαορίας ενώνεται αδιάσπαστα με το είναι του, αυτή την υπέρτατη στιγμή.

Ο ήρωας αισθάνεται να **βαδίζει προς τη δόξα και την αθανασία**. Στους στίχους αυτούς διαγράφεται με ζωντάνια και παραστατικότητα η **ανελικτική πορεία του ήρωα προς την αποθέωση** και η αιτιολογία της θυσίας. Ο **άνθρωπος ξεκινά από τα υλικά αγαθά και ανελίσσεται στα ανώτερα**.

Πρώτα ικανοποιεί τις **βιολογικές του ανάγκες** (πρώτος αναβαθμός) (ψωμί, φαγητό, έρωτα, αγώνα για επιβίωση, υλική ευμάρεια, ευτυχία). Ύστερα, αφού υπερβεί τις βιολογικές ανάγκες και τις καθημερινές έγνοιες, **ανεβαίνει τους αναβαθμούς της εσωτερικής και εξωτερικής ελευθερίας**, φτάνει στο ύψιστο χρέος της ελευθερίας της πατρίδας του (δεύτερος αναβαθμός) και **μετά προχωρά στον αγώνα για επικράτηση της ελευθερίας και δικαιοσύνης σε όλο τον κόσμο** (τρίτος αναβαθμός). Έτσι ο αγώνας του ήρωα παίρνει **πανανθρώπινες διαστάσεις**.

Το αποκορύφωμα είναι η **έγνοια και ο αγώνας για τον κόσμο**, η αγάπη και η θυσία γι' αυτόν. Η ζωή του ανθρώπου καταξιώνεται όταν ο άνθρωπος επιτελεί το χρέος του προς τον συνάνθρωπό του και το κοινωνικό σύνολο, προς την πατρίδα και τον κόσμο ολόκληρο. Αυτή η **αγάπη για όλο τον κόσμο** είναι η **προωθητική δύναμη που τον οδήγησε για το ξεσκλάβωμα της πατρίδας**.

Τότε ο ήρωας νιώθει **λύτρωση, καταξίωση, ευτυχία, αγάπη** για όλο τον κόσμο. Ανέβηκε στο βουνό, γιατί δεν αρκεί το φαί, το χρήμα, ο έρωτας για να καταξιωθεί η ζωή του ανθρώπου και να νιώσει ευτυχισμένος· **η ψυχή έχει ανάγκη την ελευθερία**.

Έτσι βρέθηκα σε τούτη τη σπηλιά που το στόμιό της
 βλέπει ολόισα στον ήλιο· - το στρογγυλό της στόμιο
 είναι ο ίδιος ο ήλιος που θα τον νιώσω πάλι δροσερό, καθώς θα με περνάνε,
 (όπως εκείνη τη νύχτα το φεγγάρι) θα τον νιώσω δροσερό κωνσταντινάτο
 να μου δροσίζει το καμένο στήθος, κι έτσι λίγο - λίγο
 να ζεσταίνεται ο ήλιος και ν' αχνίζει στον κόρφο μας. Γεια σας.

Έτσι βρέθηκα σε τούτη τη σπηλιά

Μετά τη νοερή περιπλάνησή του στο παρελθόν, ο **Αυξεντίου επιστρέφει στο παρόν**, την ώρα που βρίσκεται **μέσα στο κρησφύγετο**. Η αγάπη του για τον κόσμο, ο έρωτας για την πανανθρώπινη, παγκόσμια **ελευθερία** τον οδήγησαν σ' αυτή τη σπηλιά.

Το στόμιό της... Γεια σας

Το ποίημα ολοκληρώνεται με το μοτίβο της σπηλιάς, που ταυτίζεται με το χρυσό κωνσταντινάτο - βυζαντινός απόηχος - και το καμένο στήθος και σαν ήλιος πλέον ζεσταίνει τον κόρφο του κόσμου.

Το νόημα του αγώνα του πλαταίνει και σκεπάζει όλο τον κόσμο, φτάνει ως τον ουρανό, με τον οποίο το συνδέει στόμιο της σπηλιάς. Ο άνθρωπος είναι πλασμένος να **θρώσκει άνω**, για μεγάλα ιδανικά. Γι' αυτό και ο **θάνατος του έχει σημασία**, γιατί γίνεται σύμβολο στο βωμό των ιδανικών. Ο ήρωας μεταβαίνει από τον αισθητό κόσμο στον υπεραισθητό, στον κόσμο της αιωνιότητας. Ο ήρωας γνωρίζει πως θα περάσει από εκείνο το στόμιο και θα βγει στο φως, στην αιωνιότητα και την αθανασία.

Από το σκοτάδι της σπηλιάς στο φως του ήλιου¹, συμβολισμός που δηλώνει ότι ο ήρωας θα κερδίσει την αθανασία, την όντως ζωή, αφήνοντας το παράδειγμά του και τους καρπούς της θυσίας του στους μεταγενέστερους και σ' όλο τον κόσμο. Ο ήρωας δέχεται τη **φωτεινότητα** και τη **λάμψη του ήλιου** και γίνεται ο **ίδιος ήλιος που στέλνει το φως του στους άλλους ανθρώπους**. Ο ίδιος **αποβαίνει η επιβίωση της παράδοσης** (χρυσό κωνσταντινάτο), που θα αντανakλά σ' όλο τον κόσμο.

Ο ήλιος είναι το **σύμβολο της δικαιοσύνης²**, της ελευθερίας, της ειρήνης, της αγάπης, της ζωής και του πολιτισμού.

Σε ολόκληρο το ποίημα εκφράζεται η ζήτηση Ελληνικόζητα
 σε μια κορυφαία ενσάρκωση της ατομικής Ρωμισούνης
 στη μορφή του ημίθεου της κυπριακής ελευθερίας
 που για μια ακόμα φορά αναδύθηκε «από τα κόκκαλα των Ελλήνων τα ιερά»,
 «εις χονδρές ελληνικές κοκκάλες του».

¹ Βλ. άσμα δ' Ένα το χελιδόνι... για να θυρίσει ο ήλιος...

² Βλ. άσμα δ' Ένα το χελιδόνι... για να θυρίσει ο ήλιος...

Τι συμβολίζει και πώς λειτουργεί ο ήλιος στο πιο πάνω απόσπασμα;

- Ο ήλιος συμβολίζει το φως της αθανασίας, το αδούλωτο ελεύθερο πνεύμα, την εσωτερική ελευθερία.
- Ο ήλιος λειτουργεί λυτρωτικά για τον ήρωα και η απόφασή του να πεθάνει τον καθιστά ψυχικά, εσωτερικά ελεύθερο. Αυτή η εσωτερική ελευθερία καταξιώνει τον άνθρωπο.
- Σε ένα δεύτερο επίπεδο ο ήλιος «**ζεσταίνεται και αχνίζει στον κόρφο μας**», καθιστά δηλαδή την ελευθερία δυνατή για το λαό μας και όλο τον κόσμο.

Επιλογικά, ο ποιητής λέει πως όταν κάπκε ζωντανός ο Αυξεντίου, όλες οι καμπάνες της γης σήμαναν μεμιάς, δηλαδή **ο θάνατός του είχε οικουμενική σημασία**. Η θέση του ποιητή είναι ότι η θυσία του ήρωα έγινε όχι μονάχα για τα εθνικά ιδανικά αλλά και τα πανανθρώπινα.

Έτσι το ποίημα λειτούργει σε ζρία επίπεδα:

- ζο ατομικό
- ζο φυλετικό
- ζο οικουμενικό

Γενική αποτίμηση του έργου, Σχόλια

Στον Αποχαιρετισμό ο Ρίτσος όσον αφορά το χρόνο, συναιρεί αδιάσπαστα το παρόν, το παρελθόν και το μέλλον. Ο ποιητής χρησιμοποιεί την τεχνική αυτή:

- Για να δείξει ότι η θυσία του ήρωα δεν είναι ένα τυχαίο γεγονός αλλά είναι αποτέλεσμα των διεργασιών και των επιδράσεων του παρελθόντος. Το παρελθόν λειτουργεί δραστικά και ευεργετικά για το παρόν.
- Επειδή θέλει να δώσει έμφαση και να τονίσει το παρόν και τη σημασία του για το μέλλον. Οι μελλοντικές καταστάσεις θα είναι αποτέλεσμα της ηρωικής στάσης του Αυξεντίου.
- Με τη συναίρεση παρελθόντος και μέλλοντος σε μια αδιάσπαστη, ενιαία κατάσταση, προσπαθεί να ερμηνεύσει το παρόν, που είναι ένα παρόν ηρωικό και πολυδιάστατο. Έτσι το παρόν έχει άμεση λειτουργικότητα και τεράστια διάσταση στο μέλλον.

ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΜΟΝΑΖΙΑΣ ΣΤΟΝ ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟ

Στον Αποχαιρετισμό **το πρόβλημα της μοναξιάς εκμηδενίζεται**. Ο ήρωας βρίσκεται ολομόναχος με τον κόσμο και τον εαυτό του. Αυτή τη στιγμή **η μοναξιά καταργείται ολοκληρωτικά**. Δεν βρίσκει χώρο να υπάρξει γιατί η προσήλωση στο ιδανικό της λευτεριάς ως τη θυσία ανοίγει δίοδο κι όλος ο κόσμος με τις αξίες τους, από τις πιο μικρές ως τις πιο μεγάλες, πλημμυρίζει τη σπηλιά και την ψυχή του ανθρώπου, που βρήκε τρόπο να συνταιριαστεί με το θάνατο. **Γι' αυτό και ο θάνατος εδώ δεν είναι θάνατος αλλά η πιο έντονη και δραματική κατάφαση της ζωής.**

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΕΙ ΚΑΙ ΩΣ ΕΝΑ MODUS VIVENDI (= ΚΑΝΟΝΑΣ ΖΩΗΣ)

Ο Ρίτσος στον Αποχαιρετισμό σε αναβαθμούς ξανά και ξανά προβάλλει αξίες, γνωμικά, θέλοντας να τον καταστήσει ένα εγκόλπιο ανώτερης ηθικής, ένα συνθετικό κανόνα ζωής. Ο ήρωας συνειδητά θυσιάζει τη ζωή του. Γιατί, για μια ανώτερη ζωή, «**δε φτάνει το τραπέζι μήτε κάμποσος παράς στην τσέπη μήτε το ψωμί και το φιλί**». Η ζωή καταξιώνεται, όταν μπαίνει στην υπηρεσία των ιδανικών όπως είναι η ελευθερία κι όταν ο άνθρωπος εκτελεί το χρέος του προς το συνάνθρωπό του και το κοινωνικό σύνολο. Ο ήρωας νιώθει τη θυσία του ως χρέος και προσφορά. Έτσι ο «Αποχαιρετισμός», παρόλο που αναφέρεται στο θάνατο του ήρωα, εντούτοις πρέπει να θεωρείται σαν ένας ύμνος στη ζωή. Η ζωή βοήθησε τον ήρωα να συνειδητοποιήσει την ώρα του θανάτου του ότι δε χελάστηκε με τις επιλογές του, ότι ο αχώνας του ήταν η έκφραση των αληθειών στις οποίες πίστεψε.

*Εργασίες – Θέματα για συζήτηση***1^η Ερώτηση**

Να αναλύσετε την πορεία του ήρωα προς την ελευθερία, έτσι όπως παρουσιάζεται κλιμακωτά στο πιο κάτω απόσπασμα.

[...] Κι έλεγα μέσα μου: δε φτάνει το τραπέζι, μήτε κάμποσος παράς στην τσέπη, μήτε το ψωμί και το φιλί, – δε φτάνει.

Ο άνθρωπος είναι πιο τρανός απ' την καθημερινή την έγνοια του.

Κι έλεγα πάλι που ο άνθρωπος αρχίζει από την έγνοια του για το ψωμί

Κι όλο τραβάει πιο πέρα απ' τη σκλαβιά του,

από σκλαβιά σε σκλαβιά, από ξεσκλάβωμα σε ξεσκλάβωμα,

απ' το ξεσκλάβωμα της πατρίδας, στο ξεσκλάβωμα του κόσμου,

ώσπου να νιώσει, μπαίνοντας ίσα τον ουρανό,

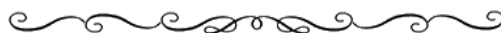
ν' αχνίζει το φεγγάρι στον κόρφο του,

ώσπου να κλάψει μια νύχτα από αγάπη για όλο τον κόσμο.

Έτσι άφησα σ' ένα χαντάκι τ' αμάξι μου.

Πήρα τ' όπλο. Κι ανέβηκα στο βουνό. [...]

Γ. Ρίτσος, Αποχαιρετισμός

2^η Ερώτηση

Τι συμβολίζει και πώς λειτουργεί ο ήλιος στο παρακάτω απόσπασμα;

Έτσι βρέθηκα σε τούτη τη σπηλιά που το στόμιό της

βλέπει ολόγεια στον ήλιο – το στρογγυλό της στόμιο

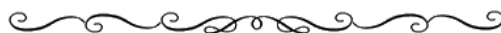
είναι ο ίδιος ο ήλιος που θα τον νιώσω πάλι δροσερό, καθώς θα με περνάνε,

(όπως εκείνη τη νύχτα το φεγγάρι) θα τον νιώσω δροσερό κωνσταντινάτο

να μου δροσίζει το καμένο στήθος, κι έτσι λίγο-λίγο

να ζεσταίνεται ο ήλιος και ν' αχνίζει στον κόρφο μας. Γεια σας.

Γ. Ρίτσος, Αποχαιρετισμός

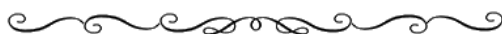

3^η Ερώτηση

Χαρακτηρίστε τον ήρωα Γρηγόρη Αυξεντίου έτσι όπως τον παρουσιάζει ο Γ. Ρίτσος στο απόσπασμα.

4^η Ερώτηση

Να αναφέρετε [και να δώσετε παραδείγματα μέσα από το απόσπασμα] τέσσερα χαρακτηριστικά της ποίησης του Γ. Ρίτσου.

5^η Ερώτηση

Ο αγώνας του ήρωα, όπως ο ίδιος λέγει, παρουσιάζεται στο απόσπασμα κλιμακωτά σε αναβαθμούς. Να επισημάνετε τους αναβαθμούς της ανελικτικής πορείας του ήρωα, αναφέροντας χαρακτηριστικούς στίχους ή φράσεις από το απόσπασμα που ακολουθεί.

Κι έλεγα μέσα μου: δε φτάνει το τραπέζι, μήτε κάμποσος παράς στην τσέπη,
μήτε το ψωμί και το φιλί, – δε φτάνει.
Ο άνθρωπος είναι πιο τρανός απ’ την καθημερινή την έγνοια του.
Κι έλεγα πάλι που ο άνθρωπος αρχίζει από την έγνοια του για το ψωμί
Κι όλο τραβάει πιο πέρα απ’ τη σκλαβιά του,
από σκλαβιά σε σκλαβιά, από ξεσκλάβωμα σε ξεσκλάβωμα,
απ’ το ξεσκλάβωμα της πατρίδας, στο ξεσκλάβωμα του κόσμου,
ώσπου να νιώσει, μπαίνοντας ίσα τον ουρανό,
ν’ αχνίζει το φεγγάρι στον κόρφο του,
ώσπου να κλάψει μια νύχτα από αγάπη για όλο τον κόσμο.

Γ. Ρίτσος, Αποχαιρετισμός

6^η Ερώτηση

Ποιες ιδέες διακρίνονται μέσα από ολόκληρο το απόσπασμα;

Στοιχεία τεχνικής και εκφραστικά μέσα

- **Ελεύθερος και μεγάλος στίχος** που του επιτρέπει να εκφραστεί καλύτερα.
- **Persona.** Πίσω από το πρόσωπο του Αυξεντίου κρύβεται ο ποιητής που προσπαθεί να εκφράσει τις δικές του σκέψεις και προβληματισμούς για το θάνατο, τον αγώνα, την ελευθερία, την πατρίδα κ.λπ.
- **Εσωτερικός μονόλογος.** Ολόκληρο το ποίημα είναι ένας εσωτερικός μονόλογος του ήρωα, καθώς περιμένει το τέλος, την ώρα του θανάτου.
- **Επαναλήψεις – πλατειασμός.** Επαναλαμβάνονται λέξεις, φράσεις ή ακόμα και τα ίδια νοήματα δίνοντας την ιδέα του πλατειασμού (π.χ. «...όλο σας αποχαιρετώ κι ακόμα μένω ...»)
- **Εκτεταμένες παρομοιώσεις** (π.χ. ...Και σας το λέω απλά σα να στρίβω το τιμόνι του αμαξιού μου...»)
- **Χρήση διαζευκτικών** (π.χ. ή για να μη χτυπήσω ... ή ακόμα για να μη λιώσω...»). Βοηθούν τον ποιητή να δημιουργήσει εικόνες.
- **Χρήση του ερωτηματικού.** (π.χ. «για ποιον; Για μένα; ...»). Προβάλλει τον διαρκή προβληματισμό του γύρω από τον άνθρωπο και τα θέματα που τον απασχολούν.
- **Εικονισμός.** Η ποίηση του είναι γεμάτη από εικόνες (οπτικές, ακουστικές, οσφρητικές) προσπαθώντας να αποδώσει αντικείμενα, φαινόμενα κ.λπ.
- **Αποφθεγματισμός.** Πολλοί στίχοι μπορούν να σταθούν από μόνοι τους, έχουν πλήρες νόημα και αποτελούν αποφθέγματα δηλαδή ρήσεις με διδακτικό χαρακτήρα.
- **Επικός χαρακτήρας του ποιήματος.** Ο αγώνας του ήρωα έχει επικό μεγαλείο, όπως και στους μύθους (επικές θρυλικές μάχες).
- **Λυρικός και δραματικός χαρακτήρας του ποιήματος.** Έκφραση συναισθημάτων ακόμα και των πιο μύχιων.
- **Αντιθέσεις**, π.χ. στενότητα μιας σπηλιάς # μπορούσε να 'χει τόση ευρυχωρία
- **Συμβολισμός**, π.χ. ήλιος, κωνσταντινάτο